

Aljuš PERTINAC

Latinka Perović

Ljudi, događaji, knjige

Biblioteka Svedočanstva, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji. Beograd 2000.

Dogodki zadnjih dvajset do trideset let na političnem, kulturnem, verskem in geografskem prostoru bivše Jugoslavije še vedno čakajo na epilog in sodbo zgodovine, pa vendar so že ves čas predmet takšnih ali drugačnih literarnih del in strokovnih premissljanj.

Pričujoče delo predstavlja zbir tekstov, ki jih je avtorica profesorica dr. Latinka Perović ob svojem delu, po poklicu je zgodovinarica, napisala v obdobju med letoma 1989 ter 1999. Predmet razprave je vseskozi družbeno in politično dogajanje v Srbiji, od antibirokratske revolucije na začetku sedemdesetih, pa vse do danes. Pri tem avtorica priznava, da je, kljub temu, da si je prizadevala ostati moralno ravnodušna sodobnica, bila pod vplivom ljudi, dogodkov in knjig iz tega obdobja (kar se zgodovinarjem rado dogaja, kadar se ukvarjajo s pričujočo ali polpreteklo zgodovino), od koder izhaja tudi naslov dela.

Materijo knjige tvori trideset člankov in raznih pisnih intervencij, ki zajemajo uvodne besede nekaterih prejšnjih del avtorice, prispevke za strokovne revije (tudi slovenske), povzetke intervjujev za različne medije ter članke v dnevnem časopisju in so, razen prvih dveh, v kronološkem zaporedju. Že uvodoma izvemo, da je bil namen avtorice predvsem pisati o njih samih, torej o srbskem narodu, njegovih napakah ter odgovornostih. Perovićeva po lastnih besedah ne išče odgovorov na vprašanje, kdo je kriv, ampak poizkuša ponuditi odgovore na vprašanje, zakaj se je nekaj zgodilo tako, kot se je. Pri tem izhaja predvsem iz svojega poklica, neprestano namreč išče zgodovinske vzporednice in vzroke, ki naj bi pojasnili dogodke ob razpadu Jugoslavije. Izvor vseh primerjav ves čas vidi v socializmu kot politični doktrini in seveda Rusiji oziroma Sovjetski zvezi, kot primeru njegovega utelešenja.

Že v uvodnem prispevku (predgovor h knjigi *Zatvaranje kruga - ishod rascepa 1971-1972*) se avtorica posveti govoru, nameram in učinku t.i. srbskih liberalcev, ki predstavljajo napredno oziroma prenoviteljsko frakcijo, predvsem v ZK Srbije, pa tudi v ZKJ. V zatrtih liberalnih idejah o večji demokratizaciji in potrebi po reformah vidi zmago lokalne različice stalinizma. Avtorica trdi, da Jugoslavija kljub informbiroju ni nikoli zares prekinila s prakso stalinizma. Šlo naj bi zgolj za odpoved kultu velikega vodje Stalina, ki pa ga je kasneje zamenjal kult maršala Tita. Demokratska orientacija, ki se je takrat porodila iz želje po reformah, naj bi ostala v senci vladajoče percepcije, ki pa naj bi po drugi strani zrastle iz istih korenin, iz katerih je zrasel sovjetski sistem. Jugoslavija je ideološko pripadala temu svetu in je bila zato obsojena na enake organske izrastke avtokracije in totalitarizma.

V obračunu s srbskimi liberalci vidi ključni razlog za razvoj dogodkov, ki so privedli do krvavih obračunov in mednarodne osamitve Srbije. Ta teza je hkrati rdeča nit vseh tekstov v knjigi. Avtorica trdi, da je takšen odnos vpliv realnega socializma kot deljenega in različnega sistema na pojave v Srbiji kot so nacionalizem, patriotizem, rasna in verska nestrpnost, pomanjkanje tolerance do drugače mislečih, študentski protesti, državljanska nepokorščina, pojav velikosrbstva, desnega ekstremizma, radikalizem, splošna apatičnost.

Vedno znova prihaja do izraza avtoričino prepričanje, da gre izvor vseh ideoloških in političnih prelomnic v srbski zgodovini iskati v Rusiji. Po njenem mnenju vsaka revolucija, takšna ali drugačna, temelji na ruskem vzoru, pa naj gre tu za boj s carskim absolutizmom, dilemo o socializmu v eni državi ali zgolj za obračunavanje z drugače mislečimi. Ravno ta narodna in zgodovinska navezanost na veliko slovansko sestro naj bi botrovala temu, da je srbski narod tako dolgo verjel v komunizem in njegove vrednote tudi še po tem, ko so se te v praksi izkazale kot popolnoma zgrešene in zmotne. Pri tem se še posebej osredotoča na desetletje od 1987 do 1997, ko se je izčrpala blodnja o veliki državi in se ni razvila alternativna teorija o družbi (Srbi (ne) vole

komunizam). Hkrati priznava, da so nekatere prakse v Srbiji, predvsem kar zadeva izobčenje ljudi zaradi njihovih idej, zato da bi se zatrle same ideje, veliko starejše. Vendar pa je tovrstna praksa v največji možni meri razvita v enopartijskem sistemu, oziroma mu je celo inherentna.

Avtorica na več mestih zatrjuje, da je pomanjkanje prave družbene elite oziroma njena nesposobnost, da se osvobodi vpliva širokih ljudskih množic tisto, kar je potisnilo Srbijo na rob prepada in na margino razvitega in demokratičnega sveta. Razlog naj bi tičal deloma v zgodovinsko izpričani inferiornosti in podložniškem odnosu Srbov do drugih narodov, deloma pa v dediščini socialistične miselnosti o enakosti in enakopravnosti idej, vrednot in ciljev.

Knjigo je moč brati od začetka do konca, lahko pa se bralec ali bralka osredotoči na posamezen prispevek ali več prispevkov o temi, ki ga oziroma jo še posebej zanima. Kakorkoli se že lotimo branja, se ni moč znebiti občutka, da je avtoričino mnenje, da lahko razloge, zakaj so Oni (Srbi) takšni kot so, najdejo samo Oni sami. Kakršnokoli opravičevanje ali pojasnjevanje njihovih dejanj, idej, značilnosti ostalemu svetu je znak inferiornosti in ne pride v poštev. Srbi se torej morajo soočiti z resnico o samih sebi in ne slediti zgledom ostalih narodov, ker so ti zgledi utemeljeni na tujih nacionalnih kulturah in tako tudi tuji srbski nacionalni kulturi. Šele popolno sprejemanje drugačnosti omogoča polno uveljavljanje lastnih kulturnih posebnosti oziroma t.i. pozitivnega nacionalizma.

Knjiga je prav gotovo primerno branje za družboslovce ali zainteresirano javnost, ki jo zanima pogled "od znotraj" na dogodke, ki so v največji možni meri zaznamovali našo skupno polpreteklo zgodovino, ki jo zanima avtoričino videnje bistva vsakega naroda in s tem tudi srbstva in ki jo zanima, zakaj je v Srbiji propadla ideja o večnacionalni državi. Kljub temu pa se ne moremo znebiti občutka, da gre vendarle hkrati tudi za iskanje tujega praizvora zablod in napak. V pričujočem primeru naj bi šlo pač za navezanost na Rusijo in ideologijo realnega socializma.